

IQTISODIY XAVFSIZLIKDA RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI

Lola Xalikova Nazarovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sevinch Umirzoqova Karim qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

IK 122 guruh talabasi

Tel: 934542776

Email: sevinchumirzoqova10@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda raqamlashtirishning muhim rolini o'rganadi. Texnologik o'zgarishlar dunyomizni qayta shakllantirishda davom etar ekan, raqamli tizimlarning turli iqtisodiy jihatlariga integratsiyasi muqarrar bo'ladi. Maqolada raqamlashtirishning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri, mavjud adabiyotlarni tahlil qilish, metodologiyalarni muhokama qilish, natijalarni taqdim etish va kelajak uchun tushunchalar berish o'rganiladi.

Kalit So'zlar: Raqamlashtirish, iqtisodiy xavfsizlik, kiberxavfsizlik, texnologik yutuqlar, moliyaviy tizimlar, ma'lumotlarni himoya qilish, xatarlarni boshqarish.

Texnologik taraqqiyot bilan belgilangan davrda raqamlashtirish iqtisodiy rivojlanishning asosiga aylandi. Raqamli texnologiyalarning moliyaviy tizimlar, aloqa va biznes operatsiyalariga qo'shilishi jamiyatlarning ishlash uslubida inqilob qildi. Biroq, bu o'tish, ayniqsa, iqtisodiy xavfsizlik bilan bog'liq yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola raqamlashtirishning iqtisodiy manfaatlarni himoya qilishdagi ahamiyatini va potentsial xavflarni kamaytirish uchun zarur bo'lgan choralarni o'rganishga qaratilgan.

Raqamlashtirish va iqtisodiy xavfsizlik bilan bog'liq adabiyotlar global iqtisodiy landshaftdagi paradigma o'zgarishini ta'kidlaydi. Raqamlashtirish moliyaviy operatsiyalar sur'atini tezlashtirdi, samaradorlikni oshirdi va iqtisodiy o'sish uchun yangi yo'llarni ochdi. Biroq, u zararli aktyorlar tomonidan ishlatilishi mumkin bo'lgan zaifliklarni ham fosh qildi. Kiberxavfsizlik tahdidlari, ma'lumotlarning buzilishi va moliyaviy firibgarlik olimlar va mutaxassislar tomonidan ko'tarilgan tashvishlardan biridir.

Raqamlashtirishning iqtisodiy xavfsizlikka ta'sirini tushunish uchun mavjud adabiyotlarni har tomonlama ko'rib chiqish o'tkazildi. Ilmiy maqolalar, ma'ruzalar va amaliy tadqiqotlar tendentsiyalar, muammolar va potentsial echimlarni aniqlash uchun tahlil qilindi. Kiberxavfsizlik choralarni kuchaytirishda turli mamlakatlar va

tashkilotlar tomonidan qo'llaniladigan metodologiyalar ham mazmunli tushunchalarni o'rganish uchun o'rganildi.

Raqamlashtirish turli o'lchovlar bo'yicha iqtisodiy xavfsizlikni oshirishda hal qiluvchi ro'l o'ynaydi. Iqtisodiy xavfsizlikda raqamlashtirishning ahamiyatini ta'kidlaydigan ba'zi asosiy jihatlar:

Ma'lumotlar Xavfsizligi:

- Shifrlash va autentifikatsiya: raqamlashtirish nozik iqtisodiy ma'lumotlarni himoya qilish uchun mustahkam shifrlash va autentifikatsiya choralari amalga oshirishga imkon beradi. Bu moliyaviy operatsiyalar, shaxsiy ma'lumotlar va biznes ma'lumotlari ruxsatsiz kirishdan himoyalanganligini ta'minlaydi.

Moliyaviy Operatsiyalar:

- Raqamli to'lovlar: raqamli to'lovlar va onlayn-bankingga o'tish moliyaviy operatsiyalarning samaradorligi va shaffofligini oshirdi. Bu an'anaviy naqd pulga asoslangan tizimlar bilan bog'liq jismoniy o'g'irlik yoki yo'qotish xavfini kamaytiradi.

Firibgarlikning Oldini Olish:

- Kengaytirilgan tahlil: raqamlashtirish firibgarlikni aniqlash uchun ilg'or tahlil va sun'iy intellektdan foydalanishga imkon beradi. Tizimlar naqshlarni tahlil qilishi, anomaliyalarni aniqlashi va Real vaqt rejimida potentsial firibgarlik faoliyatini aniqlab, umumiy iqtisodiy xavfsizlikni oshirishi mumkin.

Ta'minot Zanjirining Chidamliligi:

- Raqamli ta'minot zanjirlari: ta'minot zanjirlarini raqamlashtirish ko'rinishni, kuzatuvchanlikni va samaradorlikni oshiradi. Bu xavflarni aniqlash va kamaytirishga yordam beradi, hatto uzilishlar sharoitida ham muhim iqtisodiy faoliyatning uzluksizligini ta'minlaydi.

Kiberxavfsizlik Choralari:

- Xavfsizlik devorlari va Antivirus: korxonalar va hukumatlar o'z operatsiyalarini raqamlashtirganda, kuchli kiberxavfsizlik choralari amalga oshirish birinchi o'ringa chiqadi. Bunga xavfsizlik devorlari, antivirus dasturlari va kiber tahdidlardan himoya qilish, iqtisodiy infratuzilmani himoya qilish uchun boshqa vositalar kiradi.

Iqtisodiy Monitoring va siyosatni amalga oshirish:

- Real vaqtda ma'lumotlar: raqamlashtirish Real vaqtda iqtisodiy ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish imkoniyatini beradi. Bu iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshiroq monitoringini osonlashtiradi, hukumatlar va siyosatchilarga asosli qarorlar qabul qilish va o'z vaqtida aralashuvlarni amalga oshirish imkonini beradi.

Biznesning Uzluksizligi:

- Masofaviy operatsiyalar: raqamli vositalar va texnologiyalar korxonalarga pandemiya yoki tabiiy ofatlar kabi inqirozlar paytida uzluksizlikni ta'minlab, masofadan turib ishlashga imkon beradi. Ushbu barqarorlik iqtisodiy barqarorlik va xavfsizlikka yordam beradi.

Ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sish:

- Raqamli Iqtisodiyot: raqamli iqtisodiyotning o'sishi yangi ish imkoniyatlarini yaratadi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Ushbu diversifikatsiya muayyan tarmoqlarga bog'liqlikni kamaytirish orqali umumiy iqtisodiy xavfsizlikka yordam beradi.

Samaradorlik va mahsuldorlik:

- Avtomatlashtirish: raqamlashtirish ko'pincha samaradorlik va samaradorlikni oshirishga olib keladigan turli jarayonlarni avtomatlashtirishni o'z ichiga oladi. Ushbu samaradorlik iqtisodiy barqarorlik va barqarorlikka yordam beradi.

Global Raqobatbardoshlik:

- Innovatsiya va raqobatbardoshlik: raqamlashtirish innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlaydi va global miqyosda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi. Raqamli texnologiyalarga sarmoya kiritadigan davlatlar tez rivojlanayotgan global iqtisodiy landshaftda raqobatlashish uchun yaxshiroq joylashadilar.

Raqamlashtirish ma'lumotlarni himoya qilish, moliyaviy operatsiyalarni kuchaytirish, firibgarlikning oldini olish, ta'minot zanjirining barqarorligini ta'minlash, kiberxavfsizlikni mustahkamlash, iqtisodiy ko'rsatkichlarni kuzatish, biznesning uzluksizligini engillashtirish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va global raqobatbardoshlikni oshirish uchun vositalar va texnologiyalarni taqdim etish orqali iqtisodiy xavfsizlikning asosiy omili hisoblanadi. Raqamlashtirishni qabul qilish zamonaviy davrda xavfsiz va barqaror iqtisodiy poydevor yaratish uchun juda muhimdir.

Muhokama bo'limida maqola raqamli asrda iqtisodiy xavfsizlikka yaxlit yondashuv zarurligini ko'rib chiqadi. Hukumatlar, korxonalar va shaxslar o'rtasidagi hamkorlik xavfsiz raqamli ekotizimni yaratish uchun juda muhimdir. Bundan tashqari, transchegaraviy kiber tahdidlarni yumshatishda qoidalar va xalqaro hamkorlikning roli o'rganilmoqda. Muhokama, shuningdek, raqamlashtirish sharoitida ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik bilan bog'liq axloqiy fikrlarga ham to'xtalib o'tadi.

Xulosa va takliflar:

Maqolada raqamlashtirish va iqtisodiy xavfsizlik o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ta'kidlangan. Iqtisodiy faoliyat uchun raqamli platformalarga tayanishda davom etar ekanmiz, kiber tahdidlardan himoya qilish birinchi o'ringa chiqadi. Kiberxavfsizlik bo'yicha mustahkam chora-tadbirlarni amalga oshirish, xavflarni muntazam baholash va xalqaro hamkorlik barqaror iqtisodiy xavfsizlik tizimining muhim tarkibiy qismidir. Bundan tashqari, kiberxavfsizlik texnologiyalari bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar va ishlanmalar paydo bo'layotgan tahdidlardan oldinda qolish uchun zarurdir.

Ushbu sohadagi kelajakdagi tadqiqotlar kiber tahdidlarning rivojlanayotgan xususiyatiga va iqtisodiy xavfsizlik choralarni moslashtirishga qaratilishi kerak. Sun'iy intellekt va blockchain kabi rivojlanayotgan texnologiyalarning iqtisodiy

xavfsizlikka ta'sirini o'rganish qimmatli tushunchalarni berishi mumkin. Bundan tashqari, kiber jinoyatchilikka qarshi kurashda xalqaro hamkorlikning samaradorligini o'rganish yanada xavfsiz global raqamli muhitni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

Ushbu maqola raqamlashtirishning iqtisodiy xavfsizlikdagi muhim ahamiyatini ta'kidlaydi va raqamli davr tomonidan yuzaga kelgan muammolarni hal qilish uchun proaktiv va hamkorlikdagi yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Biz tobora o'zaro bog'liq bo'lgan dunyoda harakat qilar ekanmiz, iqtisodiy tizimlarimizni kiber tahdidlarga qarshi ta'minlash nafaqat zarurat, balki jamoaviy mas'uliyatdir.

Adabiyotlar.

1. Ageeva O.A., Tolvachev O.M., Prodchenko I.A., Kirova E.A., Zakharova A.V. Current Directions of Application of Mobile Technologies in the Scientific and Educational Process. In: Popkova E. (ed) Ubiquitous Computing and the Internet of Things: Prerequisites for the Development of ICT. Studies in Computational Intelligence. Cham: Springer. 2019;826:933–939. https://doi.org/10.1007/978-3-030-13397-9_96
2. Ageeva O., Karp M., Sidorov A. (2021). The application of digital technologies in financial reporting and auditing. In: Popkova E.G., Sergi B.S. (eds) “Smart Technologies” for Society, State and Economy. ISC 2020. Lecture Notes in Networks and Systems. Cham: Springer. 2021;155:1526–1534. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59126-7_167
3. Ageeva O.A., Bogoviz A.V., Osipov V.C., Kletskova E.V., Makuscyenko L.V. Unreadiness of society for information economy's formation. In: Sukhodolov A.P., Popkova E.G., Litvinova T.N. (eds) Models of modern information economy: conceptual contradictions and practical examples. Bingley: Emerald Publishing Limited; 2018. P. 115–125.
4. Adamova G.A., Khabib M.D., Teplyakova M.Y. The problems with information support of strategic management. In: Bogoviz A.V. (ed) Complex systems: Innovation and sustainability in the digital age. Studies in systems, decision and control. Cham: Springer. 2020;282:33–41. https://doi.org/10.1007/978-3-030-44703-8_5
5. Беловицкий К.Б., Николаев В.Г. Экономическая безопасность: учебное пособие. М.: Научный консультант; 2017. 286 с. 7. Bogoviz A.V., Revzon O.A., Poliakova V.V., Sumbatyan S.L., Morozova N.G. Successful Manifestations of the Circular Economy in Modern Russia. In: Popkova E.G., Bogoviz A.V. (eds) Circular economy in developed and developing countries: Perspective, methods and examples. Bingley: Emerald Publishing Limited; 2020. P. 149–156. <https://doi.org/10.1108/978-1-78973-981-720201022>
6. РБК. Экономика Рунета: тематическое приложение к ежедневной деловой газете РБК. 2020;107(3274):4–6.